

OCENE - ZAPISKI - POROČILA - GRADIVO

BEDENICE: KRAŠKI ŠOPEK MILKA MATIČETOVEGA IZ KOPRIVE

Milko Matičetov, 2019: *Bedenice: kraški šopek Milka Matičetovega iz Koprive*. Ur. Božidar Premrl. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. 468 str.

Za stoletnico rojstva Milka Matičetovega je Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU izdal knjigo z naslovom *Bedenice, kraški šopek Milka Matičetovega iz Koprive*. Tako piše na naslovnici, na notranji strani knjige pa beremo drugačne oz. dopoljene podatke. To me je spodbudilo k pisanju in zato v nadaljevanju dajem v premislek, kako navedene pomanjkljivosti glede pravega avtorstva in (zgolj) uredništva odpraviti, predvsem najbolj kričeče navzkrižje med oznako CIP in kolofonom v tiskani verziji knjige:

CIP: MATIČETOV, Milko *Bedenice: kraški šopek Milka Matičetovega iz Koprive* [zbral]. Božidar Premrl; [fotografije Božidar Premrl ... [et al.] razglednice tomajski župnijski albumi ... e tal.] – 1. izd. 1. natis. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2019

ali

BOŽIDAR PREMRL, *Bedenice. Kraški šopek Milka Matičetovega iz Koprive*.

Urednici: Monika Kropelj Telban in Ingrid Slavec Gradišnik.

Recenzentki: dr. Marjeta Golež in dr. Barbara Ivančič Kutin

Oblikovanje in prelom:

Fotografije:

Izdajatelj: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje

Zanj: Ingrid Slavec Gradišnik

Založnik: Založba ZRC, ZRC SAZU

Zanj: Oto Luthar

Glavni urednik: Aleš Pogačnik

1 Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU je izdal knjigo z naslovom *Bedenice, kraški šopek Milka Matičetovega iz Koprive*. Tako piše na naslovnici. Toda na notranji strani, ki je za bibliotekarje veljaven, je naslov bistveno dopoljen: Božidar Premrl, *Bedenice, kraški šopek Milka Matičetovega iz Koprive*. Iz tega sledi, da je avtorstvo knjige pripisano njemu, Božidarju Premrlu.

To potrjujeta tudi urednici Monika Kropelj Telban in Ingrid Slavec Gradišnik, ko pišeta, da »v tej knjigi objavljena besedila« [Milka Matičetovega] »sklepajo monografsko trilogijo Božidarja Premrla o Koprivi in Krasu« (str. 8) in Premrl sam: »*Bedenice* so že tretja knjiga, ki jo posvečam Koprivi na Krasu« (str. 9). V tem smislu je na zadnji platnici knjige moč brati:

Monografija *Bedenice, Kraški šopek Milka Matičetovega iz Koprive*, ki je izšla ob stoletnici njegovega rojstva, zaključuje trilogijo Božidarja Premrla o Koprivi na Krasu. [...] Prva knjiga *Kraški kruh* o kamnarski dejavnosti obravnava predvsem materialno kulturo. Druga, naslovljena *Slavno županstvo v Koprivi* s snovjo iz bogatega arhivskega gradiva nekdanje občine Kopriva (1850–1914) sodi na področje socialne kulture; *Bedenice* – tako pravijo na Krasu travniškim narcisam – prinašajo bogato vsebino s področja duhovne kulture.

V tej knjigi imajo poglavitni delež neobjavljeni kraški zapisi in spisi Milka Matičetovega, etnologa in folklorista evropskega formata: Z njimi se zaokrožuje kulturno-zgodovinska podoba Koprive in Krasa v zadnjih dveh stoletjih (na platnicah).

Zelo dobro razumem Božidarja Premrla, da je podlegel skušnjavi in se dal napisati kot avtor knjige,¹ v kateri je prvič predstavljena javnosti Matičetovega rokopisna in druga zapuščina, ki se nanaša na Koprivo in Kras. V Narodni in univerzitetni knjižnici so pri določitvi CIP temu ustrezno zapisali: Matičetov, Milko, *Bedenice*: kraški šopek Milka Matičetovega iz Koprive / [zbral] Božidar Premrl. Temu ustrezno je tudi v dLib v angleščini pošteno vpisano: Matičetov (avtor), Premrl, Božidar (glavni urednik).

Praviloma se avtorji podredijo bibliotekarskim oznakam, tu pa je prišlo do nepojasnjene navzkrižja. Kljub veliko vložnemu delu Božidarja Premrla v podčrtne opombe, ki so gotovo dobrodošle starejšim domačinom, ni mogoče pristati na stališče, da gre za avtorsko delo Božidarja Premrla, kar so, kot kaže, brez zadrege sprejeli vsi na Založbi ZRC, od urednic, recenzentk, glavnega urednika in celo Z. K., ki je prepisala očetove dnevničke.

Ni si mogoče misliti, da si je samooklicani avtor prilastil delo akademika Milka Matičetovega, ki mu je toliko zaupal, da mu je celo prepustil marsikaj svojega gradiva. Zdaj pa krožijo v knjigi pod kukavičjim imenom celo nekateri članki, ki jih je Matičetov objavil že prej in drugod, in se navedena knjiga celó postavlja, da je monografija.

2 To je naslednja nedoslednost. V knjigi zbrano in glede na objavo ali neobjavo predstavljeno gradivo ni mogoče imenovati monografija. Če se že na Agencijo za raziskovalno dejavnost (ARRS) prijavlja pod tem naslovom, da se za objavo pridobi več denarja, s tem pojmom nikakor ni primerno zavajati strokovne javnosti, ker se s tem znižuje vrednost naporom, ki so vloženi v resnične monografije z metodološko predstavljeno analizo o nekem predmetu.

Recimo, da bi bila velika večina gradiva potrebna za neko končno sintezo. Premrl pa ne postreže ne s kakršnokoli folkloristično, etnološko ali jezikoslovno sintezo, niti z estetsko, žanrsko, motivno ali stilno analizo, za kar je izšolan.

Namesto nje je na koncu zgolj 25 strani² Dopolnitev oz. popravkov prejšnjih dveh njegovih knjig (*Kraški kruh. Vas Kopriva – njeni kamnolomi in kamnarji; Slavno županstvo v Koprivi. Zgodovina iz turna sv. Elije*) o rojstni vasi Milka Matičetovega.

¹ Nekajkrat sem bila v enaki vlogi. Zelo težko je prestati toliko napora, a kljub temu priznati, da to ni naše avtorsko delo. Pa je vendar tako.

- Kolikokrat sem pomislila, da bi lažje napisala samostojno knjigo, kakor se trudila urediti jo z gradivom ledinskega župnika, ki je želel izdati *Zgodovinske črtice ledinske župnije 1809-1902*. Po nekajletnem garaškem prepisovanju in urejanju je izšla pod imenom Janez Jelenec, *Ledinska kronika, Zgodovinske črtice ledinske župnije*, Ledine 2009.

- Nekdanji žirovski župnik Ivan Pečnik je pisal kroniko na vseh župnijah, kjer je deloval. Ko sem ga odkrila na njegovi zadnji življenjski postaji, mi je nekoč podaril še zadnjo dragocenost, ki jo je hranil: osebno kroniko, mestoma tudi dnevnik. Tudi ta je bila z velikim naporom izdana pod njegovim imenom, »Vedno sem rad zidal«. Zbrano delo župnika Ivana Pečnika, 2014. pa z njo ni bilo manj dela, saj rokopis obsega 426 tiskanih strani velikega formata.

- Podobno je na podlagi lastnih zapiskov in dnevniškega pisanja po velikem uredniškem trudu prišel do svoje knjige *Polje, kdo bo tebe ljubi* Ivan Potočnik, Ljubljana 2017. Najbolj napreden žirovski kmet, ki so mu po vojni zaplenili vse premoženje. Pri vseh treh omenjenih knjigah (in še bi se kaj našlo) je vloženo delo predstavljeno kot uredniško, saj je besedilo v njih avtorsko, ki so kot taki tudi navedeni v naslovu in CIP-u.

² In 20 več, če prištejemo še seznam narečnih besed.

3 V kolofonu je Matičetov imenovan samo kot oseba na vsečni naslovnici in po abecednem redu naveden med številnimi avtorji fotografij. Nikjer pa iz kolofona ni razvidno, da je Milko Matičetov avtor v knjigo vključenih besedil. Zato je prav ironično, ko spodaj piše, kako so vse pravice pridržane za imetnike avtorskih pravic. Tistemu, ki je gradivo ustvaril, pa niti moralne avtorske pravice niso priznane že v prvi objavi njegove zapuščine. Njeno poetično poimenovanje v naslovu dozdevno Premrlove (!!) knjige je samo pesek v oči za priložnostne bralce, saj dvojni naslov knjige etično ni sprejemljiv, ob strokovni rabi pa celo mučen.³

4 Citirati želim Milka Matičetovega, pa citiram Premrlo. To je preneumno! Ali naj vsakič znova citiram Matičetovega v Premrlo?! Če citiramo samo Premrlo, nastane pri uporabniku, ki dejstev ne pozna, in tako je že v mlajši generaciji, varljiv vtis, da je navedeno gradivo izpod Premrlovega peresa, kar še zdaleč ni res.

Svojevrstna ironija je, da se je to zgodilo ravno Milku Matičetovemu, ki si je še posebej prizadeval poimensko in časovno dokumentirati vsak najmanjši prispevek slehernega posameznika. Tisti, ki smo delali z njim, vemo, kako občutljiv je bil za vsak delež, ki ga je kdo uporabil ne le iz njegovih objav ali rokopisov, ampak tudi iz njegovih ust.

5 Božidar Premrl in vsi, ki so sodelovali pri nastajanju knjige, bi že morali zbrati toliko ustvarjalne moči, da bi za opravljeno delo našli izvirni naslov. Matičetov bi bil gotovo užaljen, ko bi vedel, da si je kdo po nemarnem prilastil njegove »bedenice«, saj je bil naravnost ljubosumen na svojo individualnost. Uporabljeni naslov tudi zavaja, saj vsak od poznavalcev dela Milka Matičetovega najprej pomisli na naslov ene njegovih najimenitnejših razprav (Bedenice: imena, pesniško in obredno izročilo o tem cvetju na Slovenskem in pri sosedih v hrvaški Istri, *Traditiones* 5/6, 1976/77, 1979), ki se lahko šteje za pionirsko delo o cvetju v etnologiji oz. etnobotaniki in etnolingvistik, potem pa v roke dobi knjigo z mladostniškim gradivom Matičetovega pod tujim imenom.

6 Pri obravnavani knjigi – milo rečeno – vloge niso pravilno poimenovane. Najbolj pošteno bi bilo v obravnavani knjigi mladostne literarne, strokovne terenske in kabinetne zapise Milka Matičetovega objaviti z ustreznim naslovom pod njegovim imenom in Božidarju Premrlu priznati sorazmeren uredniški delež pri njej. Tako kot je to profesionalno prikazano v CIP.

Sedanji naslov pa je očitni precedens: ker hoče avtor imeti trilogijo, jo je dobil. S podporo Inštituta za slovensko narodopisje. S takim početjem se na dolgi rok dela največja škoda stroki, saj se ji jemlje še kako potrebno verodostojnost.

Čudim se, da je Inštitut za slovensko narodopisje ob sedanji zasedbi zahtevno delo prepustil, sicer entuziastičnemu, laiku, in ni prevzel odgovornosti za profesionalno in etično korektno opravljeno delo. Akademik Milko Matičetov, ki je kot prvi kvalificirani strokovnjak oral ledino v slovenski (slovstveni) folkloristiki, bi si to vsekakor zaslužil.

7 Žal se zapisanima urednicama, ki bi mogli biti solidni sourednici, a njun delež pri knjigi, razen s spremno besedo, ni jasen, zgodi, da v njej ob številnih tujih počastitvah, ki jih je bil Matičetov deležen, spregledata Levstikovo nagrado (1975)⁴ za njegove *Rožice iz Rezije* (1972) in *Zverinice iz Rezije* (1973), ki ju sploh ne omenjata.

³ To sem izkusila pri pripravi članka za monografski zbornik z dveh simpozijev o Milku Matičetovem v Ljubljani in Padovi.

⁴ Prav tako podeljeno mu častno članstvo Slavističnega društva Slovenije (od leta 1994).

8 Razumem, da je bilo zbrano gradivo težko smiselno urediti. Najbrž so bili prav v ta namen povabljeni številni strokovni svetovalci. Tudi to daje vtis, da je bilo uredniško delo zaupano nekompetentni osebi. V ta del se več ne spuščam, ker zahteva posebno obravnavo.

Marija Stanonik
SAZU
marija.stanonik@siol.com